

Compendiosus tractatus de arte loquendi a tacendi multum utilis.

Quoniam in dicendo multi errant. nec est aliquis qui linguam suam ad plenum valeat domare. **B**ea-
Jacobo hoc testate qui dixit. **N**atura be-
 stiarum a serpentium volucrum a ceterorum domata natura
 humana. sed linguam suam nemo domare potest. **I**o ego **A**l-
 bertanus breuiter doctrinam super dicendo atque tacendo vno
 versiculo comprehensam tibi filio meo stephano tradere
 curavi. versiculus hic est. **Q**uis quid cui dicas. cur quod
 modo. quando. quare. **V**erum quod hec verba in hoc versiculo com-
 prehensa potenterosa sunt a gratia a gratitas parit ob-
 scuritate. ut digestis de iure fiscali. ita fides. **I**o il-
 la exponere ac pro modulo mee scientie. licet non ad ple-
 num proposui deludare. **T**u igitur fili carissime cum loqui
 desideras a te metipso incipe debes ad exemplum galli qui
 antequam ceteris ter se cum alis parit in principio. **I**taque
 antequam spiritus ad os tuum verba producat tempus a omnia ver-
 ba in hoc versiculo posita requiras. dico tibi ut non solum
 quare a tempore. sed quare. et iteque quare. nam istud reite-
 ratum; denotat. ut dicas quare. et iteque quare. sic enim re-
 petere dicitur quare. hoc est iteque petere. ita requere dicitur quare. et
 iteque quere. **Q**uis es qui loquens habet quicquid puncta.

Primum punctum est.
Quare requiras in animo tuo quare es. qui loqui velis utrum istud
 dictum ad te pertineat vel non. **S**i non. illi dicitur te im-
 miscere non debet. sicut enim pro leges. **C**ulpa est imiscere
 rei ad se non pertinere. ut dicitur regula iuris. **I**ta culpa est
 loqui illud quod ad se non pertineat. **V**ni salo. in publicis dixit
 Sicut qui apprehendit auribus canem. ita qui transit. a ipatens
 commiscet alteri dicitur. **E**t iesus filii symon dicit. **D**e ea
 re que te non molestat ne certauerit. **V**ni quodam. **Q**uod te non
 tangit hoc te nullatenus angit. **Q**ue res tibi sumope
 notanda est. quoniam si de rebus ad te non pertinentibus minime
 curaueris. magnam cordis a animi tranquillitatem tibi

a .j.

[um 1482]

compabis. qđ egregie dicit metrista quidā Paafis
cat multū de paucas fumere cultū.

Secundū punctū est.

Rēgras tēpsū a tēpsō. An aliq̄ pturbatōne aī
capt⁹ sis. s. ira odio vř inuidia. Aut sis ab anī
passiomb⁹ alien⁹. Nā si turbat⁹ anim⁹ tu⁹ fuerit a
loquēdo abstinere debebis a mot⁹ aī turbatos cohi
beß. Ait ei tullī⁹. Virt⁹ ē cohibere mot⁹ aī turbatos
ac appetit⁹ obediētes efficere rōmī. Et iō tacere d; ira
tus. Quā ut ait seneca. Irat⁹ nichil nisi criminis lo
qui². Quare dixit catho. Irat⁹ de re incerta contē
de re noti. Ira ipedit animū ne possit cernē verū. Et
ali⁹ dixit. lex videt iratū. Irat⁹ nō videt illā. Vnde a
tulli⁹ dixit. Iracul absit cū q̄ nil recte fieri nil cō
fiderari pōt. Que in aliq̄ pturbatōe sūt ea nec cōstā
ter fieri pōt nec ab his q̄ adsunt approbari. Vides q̄
q̄ta mala faciūt in hoīe passiōes iste. ira odiū inui
dia amor tristitia libido. Ait ei salusti⁹. Oēs hoīes q̄
de reb⁹ dubijs cōsultāt. ab odio aīcīa ira atq; mīa
vacuos eē decet. Quā nō facile anim⁹ vey puidet vbi
hec officiūt. Quare anim⁹ his passiomb⁹ turbat⁹ nō
verū videt qđ sūt morbi aī ip; exccātes. qđ egregie
testat⁹ petr⁹ alphōsi⁹ dicēs. Natūā h; hūana ut aīo
quo q̄ pturbato in vero falso qđ discernēdo discretō
nis caveat oculo. Et si de ira irato atq; iracūdo sciēvo
lueris lege in libro quē cōposui de amore a dilectōe
dei a aliaz vey a de forma vite. In titulo de amīcī
a iracūdi hoīs vitāda. Etiā certe cauē debes ne vo
lūtas dicēdi intantū te moueat atq; ad dicēdū indu
cat qđ appetit⁹ tu⁹ rōmī nō cōsentiat. Ait ei Salomō.
Sicut vibs patēz a sine muroꝝ ambitu. ita vir qui
nō pōt cohibere spm̄ suū in loq̄ndo. In etiā dīcī cōsue
uit. Tacere qđ nescit loq̄ nescit. Nescit qđ stult⁹ loqui
qđ tacere nescit. Nā a qđā sapiēs interrogat⁹ cur tā
tū taceret. an qđ stult⁹ eēt. Rñdit. Stult⁹ tacere non

potest. **A**libi Salomō dixit **A**ux tuū a argētū tuū
cōfla. a verbis tuis factō staterā a imponi oī tuo
frenos rōs. **E**t attēde ne forte labaris in lingua et
sit casus tu9 insanabil in morte. **E**t itēz idē ait. **O**
custodit os suū custodit aīaz suā. **Q**ui āt in cōsidera
tus ē ad loqndū. sentiet mala. **E**t etiā **C**atho d. **V**ir
tutē p̄mā puto p̄scere linguā. **P**roxim9 ille dō q̄
scit rōne tacere. **T**ercū punctū est.

Rēgras teip̄sū a a teip̄o in aīo tuo recogites. q̄s
es q̄ aliū rēp̄tēdē vis v̄l alijs dicē v̄l v̄tz de sibi
dicto v̄l factō valeas rēp̄tēdi. nā dixit bt̄s **P**aul9
in eplā ad rōnos. **I**ncusabil es o hō q̄ iudicas. naz
teip̄sū dōenes si eadē agas q̄ iudicas. **E**t in eadē eplā
s̄b̄dit q̄ ergo aliū dōces teip̄sū. ^{non} dōces q̄ p̄dicas nō sūz
rādū. furaris. **Q**ui dicit nō mecādū. mecaris. **Q**ui
abhoīaris idola sacrilegū facis dū in honoras. a **c**
thō **Q**ue culpa ē soles ea tu ne feceris ip̄e. **T**urpe ē
doctōri cū culpa r̄arguit ip̄z. nā bñ dicēa male opa
ri nil alijs ē q̄ se p̄p̄a voce dānare. ut **A**ug9 ait **E**t ali
bi idē catho ait **A**lteri9 dāz; p̄ factū ne carpsert v̄nq̄
Erē9 sibi. ne te deridat alt. **V**n̄ **g**reg. ait. **O** bñ dōcz; a
male viuit. q̄t̄ dānari d; diu instituit. **P**riusq̄ igr̄
aliū culpes a vicijs sibi inoēs eē cuēs. q̄ idē gre
s̄h̄t dicēs. **O** aliū arguit de pctis a pctis d; eē atie
n9 **E**rē9 x̄pi q̄ mulierē in adultio dēp̄h̄sā absoluit a
liberauit a pessimis iudeis q̄ accusabāt a iudicabāt
peccat̄cē. cū ip̄semet scelerosissimi forēt. **T**ercā2 hic
iudices fornicarij adulteri auari iusti tā sp̄uales q̄
seculaēs. de q̄bz ait salomō **J**udiciū durissim̄ fiet his
q̄ presūt. a seq̄ qm̄ potētes potēter torūta paciēter

Rēgras a teip̄so intra te. **Q**uartū punctū
q̄s es q̄ dicere velis. **V**tz bñ doct9 v̄l indoctus
Etia quod dicere velis bñ sapias alioqn̄ bñ dicere
non valeres. **N**am q̄dam sapiēs interrogat9 quos
modo optime poss̄ dicere. respondit. **S**i tantūmō di
xeris q̄ bñ scier̄. **E**t iesus sydrac. **S**i ē tibi itellcūs

Responde primo tuo. si autē sit manus tua sup os
tuū. ne capiaris in verbo indisciplinato a confudat.

Quintū punctum.

Rēq̄ras q̄s erit effectus tue locutionis. nā q̄dā ab
inicio vidē bona q̄ malū effectū habēt. Queri
nō solum principū sed etiā finē effectū requirere debes
Vñ P̄ phil⁹ dixit. Principū finē spectat prudentia
verū. Finis principū h̄z om̄e dec⁹. Verbi principū
finēz arcūspice vbi. Vt meli⁹ possis p̄meditare loq̄.
Si autē verbū q̄s dicere vel dubiū appareat vtz bo
nū effectū habitūz sit. an nō. silere des potius q̄ dis
cere. Nā dixit Petr⁹ alfonfus q̄ fuit optim⁹ philoso
phus. Si dicere metuas vñ p̄mitteas. sp̄ est meli⁹ nō
q̄ sic Sapiēti em̄ magis expedit tacere p̄ se. q̄ loqui
cōtra se. qz paucos vel neminē tacēdo multos loq̄n
do arcūuentos vidim⁹. Q̄s pulcre voluit q̄ ait. Nil
ta uilse nocet. nocet eē sepe loquutū. Verba em̄ sa
gitas sunt q̄ si filia. facile emittū. difficile retrahūt.
Quare dicit cōsuevit. Euolat emissū irremediabile ver
bū. Hoc vult Arist^o. dicēs. Q̄s semel dictū est am
pli⁹ resumī nō p̄t. Ergo in dubijs meli⁹ est tacere q̄
dicere. sic a m̄ factis dubijs meli⁹ est nō facere q̄ fa
cere. ut ait tull⁹ dicēs. Bene p̄ceperūt q̄ vāt age
re q̄s dubites equū an iniquū sit. Eqtas eī p̄ se tu
cet dubitatō at̄ significatōz cōtinēt iniurie. a ali⁹
dixit. Si q̄d dubites ne feceris. Certe om̄e iudiciūz
q̄s dubitatū fuerit fugito. Ad intelligētīā a exposi
tōem hui⁹ dictōis q̄s. multa notari possent. S; ista
q̄nq; pūcta sup̄i⁹ posita breuitatis cā tibi sufficiant

Seq̄tur de quid loqueris.
Predictis notatis diligētēz cognitū sup̄ hac
dictōe q̄s. sejtur vidē aliq̄ expositiōis cā super
hac dictōe quid. a habz decē puncta.

Primū punctū de quid loqueris.
Requirere debes in p̄mis vtrū verū vel falsū. Ait
em̄ Iesus syriac. Ante oīa opa tua vbi verax

precedat te. a ante oēm actum cōfiliū stabile. **Sup**
oīa em̄ veritas est colenda q̄ sola deo hoīes prios
facit cū ipse de⁹ v̄itas fit. ipsomet hoc testāte cū dixit
Ego sum via v̄itas a vita. Si ḡ loq̄ debeas veritatē
oīi. nō dicas. mēdacio do loso pemit⁹ fugato. vñ p̄
pheta. **Os** iusti meditati⁹ sapiētā. a lingua ei⁹ lo
quet⁹ iudiciū. a veritatē vel finam verā. vñ **Salo.** in
eccāstico. **Pot⁹** diligēd⁹ est fur. q̄ assidu⁹ in mēda
cio. **Et** ali⁹ dixit. **Acq̄**esce veritati siue a te plate. siue
tibi oblate. **Et** etiā casti odor⁹ **Pessima** cōsuetudo ē
despicere veritatē purā. in q̄ nichil imisceat⁹ falsitatē
Nā ut idē ait. **Ponū** est v̄x si nō aliqd̄ ibi imisceat⁹
aduersū. **Idē** intelligo et de simplici v̄itate. **Ait** em̄
Sene. **Oīo** ei⁹ q̄ veritati opam dat. incōposita a sim
plex eē debz. **Ita** ḡ veritatē loq̄ debes. ut dēm tuū ha
beat p̄d⁹ iurisiurādi. a nichil inffit inē tuā simpli
cē assercionē a iurisiurādū. **Nā** ut ait **Sene.** **Dictū** q̄
nō habz sine iurisiurādo pond⁹ ei⁹ q̄ iurisiurādi p̄d⁹
vile ē. **Et** itē idē dicit in li. de forma honeste vite. ni
chil tibi inffit. an affirmes an iures. de religiōe a fi
de scias agi vbiq̄ de veritate tractat⁹. **Nā** etsi iure
iurādo de⁹ nō inuocat⁹. a inuocat⁹ nō fit testis tñ nō
trāseas v̄itatē. nec iusticie trāfiliās legē. q̄ si aliqn̄
cogaris vt̄i mēdacio. vt̄ere nō ad falsitatē sed ad ve
ri custodiā. **Et** si otigerit fidelitatē mēdacio redimē
nō mēt̄erl sed pot⁹ excusaberl. q̄ ibi honesta cā est
iust⁹ at̄ secreta nō pdit. tacēda ei tacet. loq̄nda loq̄t⁹
Atq̄ illa par̄ ē secreta tranq̄llitas. v̄itatē ḡ purā di
cas a simplici. a deū roga ut v̄ba mēdaciō lōge a te
faciat. **Nā** a **Salomon** rogauit deū dicēs. rogauit te
dñe ne deneges michi añq̄ moriar. vanitatē a v̄ba
mēdaciō lōge fac a me. mēdicitatē a diuidias ne debe
ris michi. ne opulsus egestate fuerer a piurē nomē
dei mei. **Et** sic nō dēs loq̄ nisi v̄itatē ita nec facē. **Dixit**
em̄ b̄t̄us **Paul⁹** i ep̄la. ij. ad corin. **Nō** ei possū ad
uersus veritatē loq̄ sed pro veritate. a talē veritatez
a iij.

dicas que tibi credatur. Alioqñ pro mēdacio repus
ta² sicut ecōuerso. vicē veri obtinet qđ falso credi². Et
iteo dixi supra dolosū mēdaciū perit⁹ fugato nō em̄
est iudicād⁹ mēdax qđ dicit falsū qđ putat verū. Quia
qđ tū in ipso est nō fallit: s; ipse falli². Ecōtra menti²
qui dicit eē verū qđ putat falsū: nec est liber a mēdas
cio qđ ore nesciēs verū loqui². sciēs autē veritatē mēs
titur. ut btūs Aug⁹. di. Vñ mēs tria verbis mēdax
est a pestifera. ut testa² esopus. Om̄e gen⁹ pestis su
perat mēs dissona verbis: qđ quidē peste multū labo
rant dignitatū cupidiz qđ preclare dicit salusti⁹. Am
bicio multos mortales falsos s; uice coegit: aliis clau
sum in pectore: aliud in lingua promptū habere.

Secundus punct⁹.

Ureqres qđ dicere vis: utrū sit vtile graue et
pfitabile. aut sit vanū a inane. Verba ei vtilia
virtuosa a pfitabilia sp̄ dicere debem⁹ inania vero pe
nit⁹ filere. Aut em̄ seneca de forma honeste vite s; mo
quoq; tu⁹ nō sit inanis sed aut osole² aut doceat aut
p̄cipiat aut moneat. Et paul⁹ in epla ad thimothēū
Dixit p̄fana a vaniloquia euita.

Terc⁹ pūct⁹

Reqras an dicas qđ rōnabile sit: an irrōnabile
vero sit tacēda. Nā qđ rōe caret nō p̄t esse diutur^m
qđ em̄ rōem scū p̄tat totū mūdū vinat. vñ sc̄ptur
est. Si vis vincere totū mūdū te subice rōi. Rōe ei
mumēda est adolescētiaz: a etiā dici osueuit. Dñ ad
hibita rō cernit qđ optimū sit: neglecta vero mult
tis implicat² errorib⁹.

Quart⁹ punct⁹.

Reqras utq; dicas qđ asper⁹ v̄l dur⁹. aut qđ mol
le dulce v̄l suaue. dulcia em̄ verba sūt p̄ferēda
Cōtraria vero tacēda a perit⁹ obmittēda. Dixit ei ie
sus sydiac. Tybie a psalteriū suaue faciūt melodiā
sup̄ vtraq; autē lingua suaui. Et itex idē dixit. Ver
bū dulce multiplicat amicos a mitigat inimicos.
vñ a dici osueuit. Silua tenet lepore sapiētis lingua

leporum. Et pamphilus. **E**xpatat a nutriti facundia dul
cis amorē. Mollia etiā verba a nō dura dicēda sunt
Ait em salomō mollis sermo frāgit irā. hmo q̄ dus
rus suscitāt furorē. Hoc idē tullius p̄dare di. Nō faci
le dictū est: q̄ topere cōtūat aīos comitas: affabilis
tasq; sermōnis.

Quintus punctus.

Regras an dicas qd pulcrū a honestū an turpe
vlt malū. nā pulcra a honesta verba dicēda sūt
turpib9 a malis dimissis. ait ei btūs Paul9 in epla
p̄ma ad corin. Nolite seduci cōrūpunt bonos mo
res colloq̄a mala. a atibi idē dixit in epla ad ephesi
os. Vis hmo mal9 de ore vestro nō p̄cedat. Et iteq; i
eadē epla subdit turpitudine aut stultiloq̄uz a scurriti
tas q̄ ad rē nō ptinet nō nomie² in vobis sicut dēz s̄a
ctos. Et sene. dixit de formula honeste vite. A v̄bis
q̄ turpib9 abstinet qz licētia eoz iprudētiā nutrit
Et salomō dixit. Nō assuet9 in v̄bis iproperij n̄ eru
die² auctis diebz vite sue: s̄ sp̄ in grā sale fit cōditus
Ait em btūs paul9 in epla ad colossēs. Sermo v̄o
sp̄ in grā sale fit cōdit9 ut sciatis quō oporteat v̄m9
cuiq; respondere.

Sextus punctus.

Regras ne qd dicas obscurū vlt ābiguū. S; dicē
debes clarā a aptū. Dicit ei lex. Nichil interest
neget q̄s aut taceat an obscure r̄ndeat q̄ntū ad hoc
ut incertū dimittat interrogantē. Scriptū est ei fact9
est mutū eē q̄ q̄s nemo itelligat dicere. Nīc ē ut ne
mo sophisticē loq̄ dēat hmo ei sophistic9 obscur9 ē a
deceptor9 Ait ei iesus sydr̄c q̄ sophisticē loq̄ odibil
est a oī re defraudabi² nō ei data est illi a dno gratia.

Regras ne qd iniuriōsū vlt **S**eptus punctus.
cōtumeliōsū dicas vlt facias. Scriptū est ei ml
tis iniuria² qui v̄mī facit iniuriā Vñ Iesus sydr̄c d.
Om̄es iniurie primi ne memineris a nichil agas in
operib9 iniurie. Vñ Cassiodor9. Iniuriā v̄mī9 cōpas
go totā cōuertit. a etiā Paulus in epla ad colossēs
ait. Qui em̄ iniuriā facit accipiet q̄s iniq; gessit

Et Seneca in epistola. Ab alio expecta quod alteri feceris a hoc in alio de quolibet iniuria a contumelia a maxime de illa que fit sub similitudine boni. Ait enim Tullius. Nulla maior aut capitatio est iniuria quam eorum que tunc cum maxime fallunt. id agunt ut boni viri esse videantur. In iniuria namque a contumelia tam pessime sunt ut non solum civibus singulariter nocent. Sed a etiam civitatibus a regnis que propterea destructe a mutate patiuntur. Nam ut ait Iesus syriacus. Regnum a gente in gentem transferretur propter iniustitias iniurias a contumelias. Et non solum a dicitur vel faciendo alteri iniuriam. Cohibere te debet a quod cessare. Sed etiam alteri volenti dicere vel facere iniuriam ob stare debet si commode potes. Ait enim Tullius in libro de officiis primo. Duo sunt iniusticie genera unum eorum que inferunt in iniuriam. Alterum eorum que ab his quibus inferuntur possunt non proferri iniurias. Et tamen est vitium que non obstat iniuriati si potest que si parentes aut patriam aut amicos deserant. Si commode possunt dici quod ea demum fieri posse dicuntur que commode fieri possunt ut lex nostra dixit. Si autem alius tibi iniuriam dixerit: tace deus. Nam ut ait Augustinus in libro de summo bono. Gloriosus tacenda est iniuria fugere quam resistendo superare.

Octavo puncto

Requiras ne quid irrisorium dicas neque de amico neque de quolibet alio. Scriptum est enim. Amico nec ideo ludere quod bene liceat. Et iterum. Non amicum Iesus Christus irasci inimicum aut propter derisiones de se factas tecum dicit ad verba pervenit aut verba: cuiuslibet aut irrisio de se facta displicet. Irrisio facit ut amor inter eos minuitur. Et secundum regulam amoris. Si amor minuitur dicitur deficit a raro conalescit. Et certe propter irrisiones factas dicitur dicitur tibi quod non velles audire. Nam dixit salomon. Qui temere manifestat vitia sua in tempestive audiet crimina. Et Merdal dixit. Deridens alios non inderisus ab ipsis. Et iterum idem. Si vides alium vel si videris utrumque culpa est in aures patris turpe sequens verum magis. Requiras ne quid dolosum dicas neque sediciosum. Dixit enim propheta.

Disperdat dñs vniuersa labia dolosa a linguā ma-
tiloquā. Et idē predare querit. Quid datur aut ap-
pona² ad linguā dolosam Et rñdet v̄bo terribili. da-
būtur acute sagitte potētis dei cū carbombz desolato-
rijs. Cauendū tibi fūme ne aliqd sediciosū dixeris.
Nichil em̄ est p̄niciosū in ciuitate q̄ seditio vbi ses-
ditio ibi ciuiū diuisio. Sed ut ait dñs. Om̄e regnuz
in se diuisū desolabi² a dom⁹ sup̄ domū cadet.

¶ Nono puncto.

Reqras ne qd sup̄bū dicas. Nā dixit salomon.
Vbi fuerit sup̄bia ibi a cōtumelia. vbi at̄ hūi-
litas ibi sapientia simul cū gl̄a. Et Job. Si ascēderit
vsq; ad celos sup̄bia a caput ei⁹ nubes tetigerit q̄si
sterq̄limiū in fine p̄detur Et Iesus sydrac dixit. Odi-
bitis est corā deo a hoib⁹ sup̄bia a execrabil⁹ oīs mi-
q̄tas. Et itoz oburgatio a iniurie annullabūt sub-
stātiā a dom⁹ q̄ nimis locuples est annullabit² sup̄-
bia. Et ita clare p; q; sup̄bia facit hoiez odibilē ap̄s
oēs. a destruit oīa q̄ possid; dona. Qd multū egrēgie
testa² qdā dicēs. Si tibi copia si sapiētia formaq; de-
tur. Sola sup̄bia destruit oīa si comit². Deniq; req̄-
ras ne v̄bū ociosū dicas. Sēptū est nā q; de oī ocioso
verbo redditur sum⁹ rōez. Sit itaq; v̄bū tuū efficax:
nō inane. rōnabile: dulce. suaue. molle a nō duruz
pulcrū a nō turpe. vel matū a nō obscur. nō abiguū
nō sophisticū nō iniuriosū nec sediciosū. nō irrisoriū
nec dolosū nō sup̄bū nec ociosū. hoc deniq; trado tibi
p̄ regula generali q; oīa facta q̄ pietate; caritate a
veracūdiā nrām ledūt. Et ut gnāte dicam q̄ extra bo-
uos mores sūt: nec nos facere posse credēdū ē ut lex
nrā dic̄. q̄ nec ea dicere dēm⁹: Ait ei soera. Que facē
turpe ea nec dicē honestū puto. Honestā igr̄ sp̄ dicē
dēs nō solū int̄ extraneos s; et̄ int̄ tuos nec em̄ inbo-
nestis v̄bis int̄ suos vti d; q̄ honest⁹ int̄ alios esse
desiderat. Cū in oī pte vite honestas p̄necessaria est
Et certe h; sint infinita exēpla sup̄ h̄ verbo q̄ ad eius

a v.

expositōem a intelligētiam dīa possent. Sed hec ad
p̄ns tibi mi fili dicta sufficiāt.

Cui loq̄ndū sit habz puncta septem.

Habito tractatu sup his duab⁹ d̄cōib⁹ q̄s a q̄d. Ac
cedas ad tractandū sup hac d̄cōe cui. Et sūt ist⁹ cō
sideratōnis puncta septem.

Prim⁹ punctus.
Quoniam loq̄ desideras: req̄ras cui loq̄ris vtz amico
vel alteri. Amico loq̄ bñ a certe potes: qz nihil
est vtili⁹ q̄ h̄re amicū cū q̄ tamq̄ cū teipso loq̄ris.
Nō tñ talia loq̄ris de q̄b⁹ p̄palādis a publicādis ti
meas: si inimic⁹ postea fiet. Ait em̄ seneca in epl̄is.
Sic loq̄ris cū amicis tāq̄ de⁹ audiat a sic viuas auz
hoib⁹ tāq̄ de⁹ videat. a ali⁹. Sic h̄eas amicū ut n̄ ti
meas ip̄m fieri inimicū. Vñ petr⁹ alphōsus Prop̄t
amicos nō pbatos puidet. semel de inimicis a mil
lesies de aīdis: qz forsā amic⁹ qñqz fiet inimic⁹. Et
sic leu⁹ poterit p̄q̄rere d̄nū suū. Secretū q̄ tuū de q̄
nō vis ut scia⁹ v̄l nō potes h̄re cōsiliū quim reuelat⁹ t̄
bi soli h̄eas nullaqz manifestes. Ait ei iefus sydrac
Amico a inimico noli enarrare sensū tuū. a si ē deli
ctū tuū noli denudāe. Audiet ei te a respiciet te a q̄si
defendēs p̄t̄m tuū s̄ridet te. Et ali⁹ ait. Qd̄ secretū
cēvis nemi dicas. a ali⁹. Vix existimes ab vno posse
celari secretū. Et ali⁹. Cōsiliū l̄ secretū tuū absco dituz
q̄i in carcē tuo ē reclusū. Reuelāto x̄o te ī carcē suo te
net ligatū. Quare dixit. Qui cōsiliū suū retinz ī corde
sui iurē meli⁹ eligē. Nā tuti⁹ ē tacē q̄ ut taceat aliū
rogare. Cōcordat sen. Si tibi ip̄i nō ip̄asti ut tacēs:
quō ab alio filētū q̄ris. Si at cōsiliū secretū h̄re vo
luerit aīcissimo fideli a pbato atqz secreto i⁹ omittas
Suad; ei salo. Multi pacifica sint tibi a cōsiliari⁹. Vñ⁹
de mille. Et catho. Cōsiliū archanū tacito omitte so
dah. Corpis auxiliū medico omitte fideli. Inimico
at nō multū loq̄re nec secreta tua illi detegas. s̄ pul
tre doc; q̄ ait. Nec cōfidat̄ secreta nec detogat̄. Cū q̄bz
egistis pugne discrimia tristis. a alibi idē d̄. Nulla

fides hosti tibi fit q̄ talia nosti. Proximus a hosti tibi
bi fit p̄suasio vil. Et hoc dico tibi etiā si cū inimico
in grāz redierit. Septū est ei cū inimico tute nemo in
grāz redit. vapor ei odij sp̄ latz in pecto ē inimia Vñ
sene. Rūq̄ vbi diu fuit ignis defiat vapor. q̄re idēz
ait. Pro aico poti⁹ expedit occidi q̄ cū inimico viuē
Vñ a salo. Inimico antiq̄ ne credas in e⁹. Et si hūi
tis vadat a curu⁹ nō credas illi capt⁹ ei est vtilitate
nō aīda Reūt⁹ volūate ut capiat fugiēdo q̄ nō po
tuit p̄sequēdo. Et atibi idē verbū horribile est. In oca
lis tuis illacrimabi⁹ inimic⁹. Et si viderit t̄ps nō sa
tiabi⁹ sāguie tuo. Et petr⁹ alphōsus di. Ne associes
te inimicis tuis: cū alios poterit repire socios. Que
eī mala egeris notabūt. q̄ nō bona fuerūt dmi ḡbūt.
cū oib⁹ dmiq̄ cautē loq̄ndū a faciēduz est: q̄ multi
credū⁹ amia: q̄ reuera sint inimia. Rā oēs ignotos
q̄i inimicos suspiciādos asserit. Ait em̄. Rō egredie
ris viā cū aliq̄ nisi p̄us eū cognouerit. Et si q̄sp̄ i via
tibi ignot⁹ te associauerit: iterq̄ tuū inuestigauerit
dic te velle lōgi⁹ ire q̄ disposueris. Et si detulerit lā
cā vade a dextris. si ensem vade a sinistris.

Beq̄ras vtz insipiēti an sapi **S**ec⁹ punct⁹.
Benti loq̄ris Ait ei salo. In aurib⁹ insipiētū nō
loq̄ris. q̄ despiciēt doctrinā eloqui tui. Et itēz Vit
sapiēs si cū stulto cōtēderit siue irasca⁹ siue rideat non
inueniāt req̄ez. Et itēz nō recipit stult⁹ vba pruden
tie nisi ea dixerit q̄ versan⁹ in corde suo. Et iesus syd̄e
Cū dormiēte loq̄r. q̄ narrat stulto sapiētā a in fine
narratōis dicet: q̄s est hic.

Beq̄ras ne cū irrisore loq̄ris. Septū est em̄ Cū
irrisore cōsortiū nō habeas loq̄le eius assidui
tatē q̄si toxica fugias. Societas ei⁹ cui loq̄ris est al
terna affabilitas. Et salomō. Noli arguē irrisorē ne
te oderit. Argue sapientē a diliget te. Et sene. dicat.
Qui corripit irrisorē ip̄e sibi iuriā. q̄ arguit ip̄ū ip̄e
sibi maculā querit.

Quart⁹ punct⁹.

Requiras ne cū linguoso vl loquad colloquiū
habeas neq; cū amīs ⁊ latrātib; a mordacib;
Ait ei ppha Vir linguosus nō dirigitur in tra. Et ie
sus sydēc dēt Terribil est in cātate sua hō linguosus
Et temerari⁹ in vbo suo odibil est. Et itē q; odit lo
qātātē extinguit maliciā Et alibi idē dicit. Cū viro lin
guoso nō loqris. in ignē illi⁹ sternes ligna. Et alibi
idē ait. Nec cū fatuis cōsiliū habeas nō ei possint dis
ligē nisi q; eis placēt. Itē cū amīs nō multū loqris.
Ait ei Tullius. Rō amīcōꝝ pemit⁹ abiciēda est. Cimos
grece latine dicitur canis. In amīcū dicitur latrātes ut ca
nes de q;bus a fili⁹ dicit dñs. Nolite picere margau
tas inter porcos.

Quinto puncto.

Requiras ne cū matiuol multū cōtēdas. Ait em̄
Aug. Sic ignis q̄to magis ligna suscepit sp̄ in
maiorē flāmā erigit. Ita mal⁹ hō q̄to magis vōem
audierit sp̄ in maliciā extābi. Vñ Salo. In malis
uolā aiā; nō itrat sapia. Quae catho dēt. Cōtra vbo
sos noti cōtēdē v̄bis. Sermo da⁹ cūctis ai sapia pauc

Requiras ne de secretis cū ebriis vl. **Sexto puncto**
Multi ē mala loqris Dicit em̄ salo. Nullū secretū
est vbi regnat ebrietas. Et alius dicit Garrulitas mu
lieris id soluznouit celare qd nescit. **Septimo puncto**

Demīq; requiras q;bz audiētib; aliqd loqr̄. Scrip
tū est ei. Prospice te arcū: si vis pferro simi sty
Re liceat forsan q; maledicat idē Et certe multa exp̄
pla ad expositōē; a intelligentiā h⁹ dictōis cui poni
possēt. S; ista in p̄nti tibi carissime fili sufficiant.

Hic loqndū sit reqrendū est a sunt qñq; seruāda
Vnc accedam⁹ ad expositōē; h⁹ adūbñ **Cur.** Et
certe ist⁹ **Cur** cām reqrit. Requiras ergo tui dicti
cām. Nā sicut in factis a faciēdis cā est reqrenda di
cētē Sen. Cuiusq; facti cām reqre a cū iniciauerit exi
tus cogitabis. Ita q; in dictis cā est reqrenda Et si
aut sine cā nil agi⁹ nec iracūd⁹ fortuitis casib; impli
ca⁹. ut cassio. dixit. Ita sine cā nil dicere dēs. Et hē

in qualibet re cōposita q̄druplex causa repetit^r efficiens-material formal atq; final. Ita a in dictis nostris q̄druplex cā q̄nc̄ repi^r. Cā material cōtine^r s̄b q̄d. Formal s̄b quō. Cā efficiēs sub q̄s S; in p̄nti loq̄mur de cā finali. quā cām q̄rim⁹ p̄ Cur. Cā igit^r finalis tui dicti fit aut p̄ dei fuidio: aut p̄ hūano cōmodo: aut p̄ vtroq; aut forte p̄ amico aut p̄ oib⁹ p̄dās. Pro dei fuidio ut faciūt p̄dicatoēs seculares a sp̄uāles. Pro hūano cōmodo ut caufidici a ali⁹ oratores. Nā sc̄dm bt̄m aug. Lic; aduocato v̄dere iustā aduocatoem: a iurisp̄ito v̄dere iustū cōfiliū. Et hic q̄n̄ dicit v̄ba p̄ hūano cōmodo. Req̄ras q̄d sit cōmodū a q̄lerdebz em̄ eē pulc̄r nō turpe. qz sc̄bz leges. Turpia iura sūt ab hoib⁹ ppulsanda. Quare sene dicit. Turpe lucy vel disp̄diū fugito. Et ali⁹ valde p̄clare ait. Lucy cū mala fama dānū est appellādū. Et ali⁹ bi sc̄ptū est. Mall⁹ p̄didisse q̄ turpit accepisse. D; etiā eē cōmodū moderatū: cōpomi^r ei cōmodū ex cū a ex mō. Nā ut ait Cassiodor⁹. Si cōmodū mēsurā excesserit vim sui nois nō hēbit. D; etiā eē naturale a q̄si cōe. cū cōmodo nro a alieno. Ait em̄ lex nature Equū ē neminē cū alteri⁹ iactura fieri locupletiorē. Q̄s Tulli⁹ magnifice dicit. Neq; timor neq; dolor neq; mors neq; ali⁹ q̄ extrinsec⁹ accidē possit: taz ē extra naturā q̄ ex alio⁹ incōmodo suū augere cōmodū a maxie de exiguitate mēdiā. Ait eī cassio. Vlt^r oēs crudelitates ē diuitē velle fieri de exiguitate mēdiā. Pro vtroq; aut. p̄ dei fuidio a hūano cōmodo dicūt verba sac̄dotes a clerici seculares p̄ncipal^r p̄ dei fuidio: sc̄bario p̄ suo cōmō. Viue em̄ dūt de altari ut decreta clamāt. Et etiā paul⁹ in epla. j. ad corin. vbi dicit. Qui altari fuidiūt cū altari p̄tiāpāt. Ita a dñs ordinant his q̄ euāgelii denūciāt de euāgelio viue dūt. Quidā tñ clerici cām cūtant qz p̄ncipal^r faciūt a dicūt v̄ba p̄ hūano cōmodo a p̄ bonis p̄bendis. a sc̄bario p̄ dei fuidio q̄d facere nō dūt. Cā xō dicēdip

amico te monere d; dū tamē verba sint iusta a bone
sta. Lex ei amicitie fm tullii. Nec est ut nō rogez
m9 res turpes nec faciam9 rogati: nō em p amico fa
cere vř dicē dēs qđ ad pctm ptin; . Nā fm regulā iu
ris nō est excusatō pcti si amici cā peccauerit. Amici
em amia si feras facis tua. a qđ pl9 ē bis peccat q
pctō obseq; accōmodat amē sibi parat q no cētez
adiuuat. nā soc9 fit culpe q no cētē adiuuat a maxie
in re turpi duplex ē pctm. Aut ei Sen. In turpi re pec
care bis est derelinqre. In opē vō amicu defendē dēs
ut ver9 defensor dicaris. Aut ei cassiodor9. Ille pprie
defensor est dicēd9 q defendit in opē. Pro oib9 vō pre
dictis libēti9 vba fundas vtilia videl; p dei fūcō et
hūano cōmodo a amicytitate. Et lz multa exēpla
ad expositōez; h9 adūbh;. Cur dici valeāt hec breuita
tis causa tibi sufficiant.

Quō loqndū sit sunt quinq; modi seruandi.

Dedictis auditis a intellectis sup hoc adūbio.
Cur expositōez; a intellectu audias h9 dictōnis
Quō a certe istd quō formā a modū reqrit. g cū lo
qris modū dicēdi reqres. Nā sic in reb9 mod9 ē suā
d9 dē q did cōfueu. Oib; adde modū mod9 ē pulcerrī
ma virt9. Ultra ei modū a cātra modū nichil ē rectū
qđ multū elegāt a pclare dicē orati9. Est mod9 i re
b9 sūt certi demq; fines. qđ vltra cātraq; neq; cōsistē
rectū a ita i dictis si mod9 omitta2 nihil laudabile po
terit inuēiri. Aut ei cassiodor9 mod9 vbiq; laudād9 ē.
Mod9 itaq; tu9 fit qntuplex; videl; in pnūciatōe in
velocitate; in tarditate; in qntitate; a in qlitate. Vi
dēdū est ergo qđ sit pnūciatō. Pnūciatō est ver
boz digtas reb9 a sensib; accōmodata a corpis mo
deratō. Nec em intantū excellit ut scđm snām mar
atūlh;. q in docta oratō laudē cōseqtur si optime fera2
Et quis exposita sit si indecēt dica2 cōtēptū irrisione;
q; merea2. In pnūciatōe itaq; primū exerceri d; vō
a spūs moderatō corpis a lingue motus vicia qđ si q

fint oris. diligēti cura emēdanda sūt. ne verba sint
inflata: vñ alleuata. vñ in faucib⁹ frēdentia. nec vocē
immanitate resonātia. nō aspera frēdentib⁹ vñ hyz
antib⁹ labijs plata. **Sed** p̄fima eq̄lt vñ lenita clare
pnūciata. ut suis queq; materie formis enūcētur. a
vnūq; q; verbū legitimo accētū decore²: nec imode-
rato clamore vocifere² nec oñtatōis cā frāga² oratio-
nez p̄ loeis reb⁹ caus⁹ a tēpib⁹ dispēsanda ē. **Nā** ali-
qua simplicitate narrāda sūt: aliq̄ auctoritate suade-
da. **Alia** cū indignatōe deprimēda: alia miseratōe
flectēda. **I**ta ut vox a orō semp̄ sue cause cōueni-
ant: seq̄tur ergo ut q̄ leta sunt leto vultu pnūciabū²
que tristia tristi vultu: q̄ crudelia minaci vultu dicē-
da sunt. **Q** d̄ p̄clare docet orati⁹ dicēs **T**ristia mestū
vultū verba decēt. iratū plena minacū tūdetē lasciuia
seuerū seria dicta. **O**bseruādū est etiā ut sit recta fa-
cies: ne labia detorq̄antur: nec magn⁹ hyat⁹: nec su-
pin⁹. vñ sup̄flus vult⁹: nec deieci in terra oculi a in-
clinata ceruix: nec eleuata aut depressa supercilia qz
nichil pōt placere qd̄ nō deceat. **E**t s̄m tullii. **C**aput
artis est dicere qd̄ deceat: labia tābere vel mordē est
deformē. **Cū** etiā in dicēdis v̄bis mod⁹ esse debeat: ore
nō magis q̄ labijs loq̄ndū est. **D**icēda q; sunt sub-
missa leuiter: matura grauit̄ inflexa moderate. **C**uz
magna dicim⁹ grauit̄ p̄ferenda sunt: cū etiā par-
ua dicim⁹ humilē cū mediocria tēporāda sūt. **Nā** cē
in paruis causis nichil grande nichil sublime dicen-
dū est. **Sed** leuī ac pedestri more loq̄ndū. **I**n causis
vero maiorib⁹ vbi de deo vel hominū salute referis
mus. plus magnificētie a fulgoris est exhibendū.
In compatis vero causis vbi nichil agi nisi ut audi-
tor delectet moderate dicēdū ē. **S**z notādū est quīs
de magnis reb⁹ q̄sq; dicat nō tamē semp̄ magnifi-
ce diceret debz. **Nā** ut auctorē seneca de formula ho-
neste vite lauda p̄ce vitupa p̄d⁹. **S**ilicet repleddā ē mi-
mia laudatō sic imodeatā vitupatō illa ei adulatōe

hec malignitate suspecta est. in presentia autem sui
alijs laudari non debet. Scriptum est enim. **L**audare pre
sentem nec ledere decet absentem. **I**n velocitate a tardi
tate sicut modum requiras veritatem alius in dicendo est quod
in faciendo. non enim deus esse velox ad loquendum. sed tardus cum
moderamine competenti. **A**it enim beatus Iacobus in epistola sua
Esto velox ad audiendum. tardus vero ad loquendum. a tar
dus ad iram. **E**t salomon dicit. **V**idisti homines velocem ad lo
quendum stulticia speranda est magis quam illius correctio.
Et cassiodorus. **N**ec est regalis proculcubio virtus tardus
in verba principis et celeris necessaria sententia. **S**icut in iudica
do tardus esse deus. **S**criptum est enim. **O**ptimum iudicium existio
quod cito intelligit et tarde iudicat. **I**n esse dicit consuevit.
Ad penitentium operatur. quod cito iudicat. **C**ompetens ei mora
in talibus non est reprobanda. unde quod dicitur. **M**ora omnis odio
est. sed facit sapientem. **P**ariformiter in consilijs requiras tar
ditatem et non velocitatem aut festinantiam. in deliberando
enim utilia mora est tutissima. **S**criptum est enim de consilijs quod
diu tractaueris id puta rectissimum. **V**elox enim consilium sequitur
penitentia. **E**t iternum tria sunt contraria consilio festinantia
ira et cupiditas. **I**n faciendo autem pro deliberatione et veloci
tate exercere dicitur. **A**it enim seneca in epistolis. **M**inimum dicitur quod faci
as et diu deliberato cito facto celeritas est beneficii gratia
tunc facit. **N**oc pulchre dicit salustius. **P**usquam incipias consilio
et ubi consuleris mature. facto opere. **E**t salomon. **V**idisti
hominem velocem in omni opere suo coram regibus stabili. nec erit
inter ignobiles. **E**t iesus syrach dicit. **I**n omnibus operibus tuis ve
lox esto et omnis infirmitas non occurrat tibi. **N**on tamen tamen
velocitatem exerceas quam operibus profectus impedit. **I**n quanti
tate insuper modum requiras non multa dicendo. nam in mul
tiloquo non desit peccatum. **E**t salomon in ecclesiastico dicit. **M**ultas au
ras sequuntur somnia. et in multis sermonibus inuenitur stulti
cia. et alibi ibidem. **I**n omni tempore bono erit abundantia. ubi autem
fuerit verba plura ibi frequenter egestas. **S**eneca dicit. **N**ichil equ
proderit nisi quiescere. **E**t cum alijs loqui minima secum multa mo
derate tamen loqui et tacere deus. **D**icit enim **P**aphilus. **N**ec

mimū taceas nec verba supflua dicas. Audias er
go pluriſima. reſpōdeas vero pauca. **R**ā ut ait ſocra
tes. **I**n oīb⁹ placere poteris ſi geſſeris optima. a lo
quut⁹ fuerit pauca. **I**n q̄litate demiq; loquēdi modū
req̄ras ſc; dicēdo bene. **S**criptū eſt em̄. **P**riūcipiū ami
ciāe eſt bñ loq̄. male dicere vero eſt exordiu inimici
ciāz. dicēda igit̄ ſūt v̄ba leta. honeſta. luāda. ſim
plicia. cōpoſita. plano ore. vultu q̄eto. facie p̄poſita.
ſine imoderato cachinno clamore nullo p̄ferēda. de
quib⁹ Salo mō dic̄. **F**au⁹ mellis v̄ba p̄poſita dulcedo
aīe a ſaītas offiū. a hec ad expoſitōez a intelligētia
hui⁹ dōis quomō dicta ſufficiant.

Quando loquēdū a dicēdū ſit a q̄ ordine.

Supest demq; videre de intelligētia a expoſitōe
hui⁹ aduerbñ qñ certe iſt⁹ quādo tēpus req̄
rit. **R**eāras ergo diligētē tēp⁹ dicēdi ſimul a ordi
nē. **A**it em̄ **J**eſus ſydrac. **N**ō ſapiēs tacebit vſq; ad
tēp⁹ laſciū⁹ at a ip̄ndēs nō obſeruabit tēp⁹. **S**eruā
do⁹ ergo tēp⁹ ſeq̄ūis v̄bū ſalo. dicētis. **T**ēp⁹ dicēdi
t̄ps tacēli. **M**agna em̄ res eſt vōis a filētij tempa
mentū. vñ ſene. di. **S**eruā itaq; filētū donec loq̄ tibi
ſuerit neceſſariū. **E**t nō ſolū tuū ſilentū ſeruā. ſed a
aliōz ſilentū expecta. **E**xpectare q̄ debes dicēdi tē
p⁹ donec tibi p̄beat auditū. **A**it em̄ **J**eſus ſydrac. **V**bi
nō es audit⁹ nō effundas ſmonē a ip̄ortune noſi ex
tollī i ſapia tua. **I**mportuna em̄ eſt narratō tua qñ
tibi nō p̄betur audit⁹ a eſt qñ muſica in luctū. **R**ā
ut idē ait. muſicā in luctū ip̄ortuna narratō. **E**t q̄ nar
rat verbū nō attēdeti qñ q̄ exatit dormiētē a graui
ſomno. **E**t nō ſolū in dicēdo alijs. ſed eē in r̄ndēdo tē
p⁹ expectare dēs. **R**ā ſcriptū eſt. **R**eſp̄eres r̄ndere do
nec ſinis fuerit interrogātis. **R**ā ut ait ſalo. **Q**ui p̄
us r̄ndet ante p̄ audiat ſtultū ſe eē demrāt a cōfuſio
ne dignū. **S**ilē q̄ pri⁹ loq̄t̄ q̄ diſcat ad cōtēptū a irri
ſionē p̄p̄cat. vñ **J**eſus ſydrac dic̄. **A**n iudiciū para tu
ſticiā. **E**t anq̄ loq̄ris diſce ſingula. **E**rgo ſuo loco eē

a sup quolibet verbo huius versiculi. Quis quid dicit
p tue voluntatis arbitrio poteris cogitare. Nam sicut
abecedario septuaginta omnes voluntur. Ita sup hoc dicto
versiculo quicquid dicit vel taceri debet fere possit inflecti.
Hanc igitur doctrinam sup loquendo vel tacendo breuiter com-
prehensam tibi a alijs tuis fratribus scribere curavi
quod vita oratorum potius in loquendo vel in dicendo quam in fa-
ciendo consistit. Sene hoc testatur qui ait. Culpa est mi-
nime conueniens oratori viro occupatio exercendi lae-
ratos a dilacerandi virtutes. Si autem etiam sup faciendo
volueris habere doctrinam detrahe de hoc versiculo
istud verbum dicas. a in loco illius ponas hoc verbum faci-
as. Vnde dicitur. Quis quid cur facias. cui. quomodo. quoniam
requiras. Et ita fere omnia que dicta sunt supra. a multa
alia poterunt ad verbum facias aptari vtiliter. His demum
auditis circa predicta exercitatioe intetissima a frequen-
ti vsu te ipsum exerceas. Nam exercitatio ingenium a nas-
tura sepe vincit. a vsus omnium magistrorum precepta super-
tu habere. deum insuper exora qui michi donauit predicta
tibi narrare ut ad eterna gaudia nos faciat peruenire.
Amen.

Concluat liber de doctrina loquendi a tacendi
ab Albertano causidico brixensi ad instructionem fis-
liorum suorum composuit. Impressum Colonie apud
Lijsteychen.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and is significantly obscured by water damage and discoloration.